

Minoritetsreligioner i Danmark
- religionssociologisk set
© Columbus og forfatterne 1991
1. udgave 2. oplag

Fotografisk, mekanisk eller anden form
for mangfoldiggørelse er kun
tilladt ifølge gældende Copy-Dan-aftaler.

Omslag og
grafisk tilrettelæggelse: Stine Elle
Sats: AG-sats
Tryk: Specialtrykkeriet Viborg a-s

ISBN 87 89159 07 1

Indhold

Forord 9-12

Introduktion: Religiøse minoriteter og hvordan man studerer dem 13-39

Minoriteter og minoritetspolitik 13-15
Religiøse minoriteter 15
Forholdet mellem minoritet og majoritet 15-18
Etniske grupper og religiøse minoriteter 18-20
Typer af religiøse bevægelser og minoriteter 20-21
Wallis' typologi 21
Beckfords model 21-25
Identitet og omvendelse 26-27
Lofland-Stark modellen for omvendelse 27-28
Sociale netværk 28-30
De omvendtes egne beretninger 30-31
De frafaldne 31
Den populære hjernevaskteori 32-33
Religiøse minoriteters retsstilling i Danmark 33-38
Litteratur 39

Ahmadiyya-Islam 41-65

Historisk baggrund 42-43
Islam og Ahmadiyya 43-45
Forestillinger og ritualer 45-53
Demografiske oplysninger 53-54
Organisation 54-55
Rekruttering 56-58
Omverdenen 58-64
Ahmadiyya's fremtid 64-65
Litteratur og adresser 65

sikret optimalt gennem grundloven og den aktuelle praksis, og hvorvidt blasfemiparagraffen og den såkaldte racismeparagraf af hensyn til netop de religiøse minoriteter bør anvendes mere end hvad tilfældet er, eller om ytringsfriheden – som det er sket i praksis – må og skal være den altdominerende rettighed, der også er forudsætningen for religionsfriheden og de andre rettigheder.

Ligeledes vil der formentlig også fremover være aktuelle diskussionsemner (Rushdie-sagen, sagen om moskébyggeriet på Amager m.fl.), der med fordel kan inddrages og perspektiveres i lyset af netop diskussionen om forholdet mellem de religiøse minoriteter og den danske majoritetskultur og religion. Også andre og lige så populære diskussionsemner, som »hjernevask«, danskernes almindelige forhold til religion m.m., er naturligvis oplagte.

Denne bog kunne ikke være blevet til uden et udstrakt samarbejde mellem alle involverede. Det har krævet god vilje og tålmodighed hos forfatterne at nå frem til at give bogen dens helhedspræg. Opgaven med at skrive den teoretiske introduktion er blevet fordelt mellem Margit Warburg og Morten Warmind (således, at Warmind har stået for afsnit om typologier og retsstilling, mens Warburg har stået for det øvrige stof), og efter deres indbyrdes samordning har de øvrige forfattere så arbejdet med at belyse de teoretiske problemstillinger med det konkrete materiale inden for hver deres religiøse minoritet.

Som redaktør vil jeg gerne takke alle forfattere for deres aktive deltagelse i denne tilpasningsproces, hvorved bogen fremstår som et resultat af et ægte teamwork. Sidst, men ikke mindst, også en tak til de religioner, der så åbent og beredvilligt har stillet sig til rådighed med information og materiale.

Tim Jensen, Dacorec, København, marts 1991

INTRODUKTION

Religiøse minoriteter og hvordan man studerer dem

Margit Warburg og Morten Warmind

Minoriteter og minoritetspolitik

I daglig tale opfattes ordet *minoritet* som ensbetydende med mindretal, og langt de fleste, men ikke alle, af verdens minoriteter er rent faktisk også mindretalsgrupper. Det er imidlertid ikke gruppens størrelse, som er det væsentligste træk ved en minoritet, men derimod om gruppen har en ikke-dominerende særstilling i forhold til den øvrige befolkning, kaldet *majoriteten*. Det fremgår også af den definition, som FN's underkomité for beskyttelse af minoriteter har opstillet. Minoriteter er:

»....de ikke-dominerende grupper i en befolkning, som besidder og som ønsker at bevare stabile etniske, religiøse eller sproglige traditioner eller karakteristika, som er tydeligt forskellige fra den øvrige befolknings.«

Her er der ikke taget stilling til, hvordan disse grupper bliver behandlet af majoriteten, og om denne behandling er udtryk for en bevidst *minoritetspolitik* eller ej. Historisk kender vi desværre eksempler på hele spektret af dominans lige fra en udryddelsespolitik som den, nazisterne udøvede mod jøder, sigøjnere med flere og til jantelovspolitikken: Du skal ikke tro du er bedre end os - hvilket i realiteten betyder, at majoriteten er utilfreds, hvis minoritetsmedlemmerne foretrækker deres egen kultur.

I sidste ende er det målet med jantelovspolitikken (selv om denne ikke er bevidst formuleret) gradvist at udrydde minoritetsgrupperne gennem *assimilation*, dvs. at minoritetsmedlemmerne opgiver så meget af deres egen kultur, at de af majoriteten ikke mere opfattes som tilhørende en afvigende gruppe. Den modstand, som planerne om at bygge en moské på Amager har vakt, kan derfor også ses som et udtryk for en modstand mod, at de muslimske indvandrere åbent fastholder dele af deres minoritetskultur.

I nyere tid har de europæiske staters minoritetspolitik været klarest formuleret over for de *nationale minoriteter*. De europæiske nationalstater, som blev dannet i løbet af 1800-tallet, var baseret på nationalistiske idéer om en oprindelig enhed mellem folk, sprog, kultur og landområde, og de dominerende folkegrupper i Europa kunne på denne baggrund retfærdiggøre de nye statsdannelser. Mange mindre folkegrupper kom derved i klemme, ofte ved at deres »land« blev delt mellem flere stater, og der opstod et stort antal nationale mindretal på Europakortet. Da disse nationale mindretal var sat uden for den politiske magt, blev de til minoriteter, som staterne følte sig nødsaget til at formulere en særlig politik overfor. Hyppigst var det undertrykkelse af nationale særpræg, f.eks. forbud mod at tale minoritetens sprog, men med demokratiets fremvækst blev også minoritetspolitikken i mange stater ændret fra undertrykkelse til beskyttelse af minoriteternes kulturelle rettigheder.

I moderne tid omfatter minoritetsbegrebet ikke blot de ovennævnte folkegrupper, men også f.eks. sproglige, religiøse og seksuelle minoriteter, afhængig af, hvilke træk ved minoriteten, som den (og som regel også majoriteten) opfatter som de mest karakteristiske. Her vil vi i det følgende udelukkende beskæftige os med de *religiøse minoriteter*, dvs. de minoriteter, hvis

medlemmer først og fremmest afviger fra majoriteten gennem deres religiøse tilhørsforhold.

Religiøse minoriteter

Kristendommens udbredelse over hele Europa har betydet, at vi i Europa igennem flere århundreder stort set kun kendte til *kristne* minoritetsgrupper, bortset fra jøderne (og maurerne i Sydspanien). Efter Anden Verdenskrig er imidlertid adskillige nye, *ikke-kristne religiøse minoriteter* blevet en del af hverdagen også i Danmark, og det har medført en øget interesse hos mange mennesker for at få et nærmere kendskab til de »nye« religioner (mange af dem er jo ikke nye i deres hjemland) og til disse religioners tilhængere.

Rundt om i verden har der gennem hele historien eksisteret religioner, hvis tilhængere udgjorde en minoritet. Kun et mindretal af befolkningen var f.eks. buddhister i Kina i 400-tallet, kristne i det gamle Rom, eller muslimer i Iran i 700-tallet, mens islam endnu var en helt ny religion under udbredelse.

Religionsforskere har altid studeret disse religioners tekster og ritualer og har gennem dem og andre kilder opnået en dybere forståelse for religionerne. Men for at forstå de religiøse *minoriteter*, bliver man nødt til både at arbejde med selve religionen og med tilhængernes placering i samfundet, hvad enten det drejer sig om en nutidig eller en historisk religiøs minoritet. Videnskabeligt taler man om, at religionsforskerne både anlægger en *religionshistorisk* og en *religionssociologisk* synsvinkel. Hvis man skulle være helt korrekt, burde denne bog derfor i virkeligheden hedde: *Religiøse minoriteter i Danmark og deres religioner*.

Den sociologiske synsvinkel er nødvendig, fordi der er tale om en befolkningsgruppe og dens forhold til den eller de omgivende befolkningsgrupper. Forholdene mellem minoriteten og den omgivende majoritet viser sig dels gennem de *handlinger*, de to parter udøver mod hinanden, dels gennem de *holdninger*, de har over for hinanden. I det følgende vil vi gennemgå nogle typiske handlings- og holdningsmønstre hos henholdsvis majoritet og minoritet.

Forholdet mellem minoritet og majoritet

Majoritetens handlinger over for minoriteten kan have karakter af *diskrimination*. Diskrimination er et negativt ladet ord, og diskrimination medfører da som regel også, at minoriteten oplever sine vilkår og muligheder som dårligere end majoritetens. I Danmark gennemtvang staten f.eks. i begyndelsen af 1840'erne, at baptister (der praktiserer voksendåb) skulle lade deres børn døbe i den luthersk-evangeliske statskirke. Men der er også tale om diskrimination, når medlemmer af majoriteten anvender ringeagtsytringer over for medlemmer af minoriteten: »Perker!« »Fejlfarver!« – og for tre år siden råbte man »Polak, polak, pak, pak, pak!« efter de polske indvandrerbørn på Lolland (sætningen råbtes med tryk på første stavelse i »polak«). I ganske enkelte tilfælde sker diskriminationen som en positiv særbehandling af minoriteten; f.eks. er der i USA regler, der favoriserer sortes og spansktalendes adgang til universiteterne, hvilket har givet anledning til en del politisk uro.

Minoritetens svar på majoritetens diskrimination kan spænde lige fra »at vende den anden kind til« til voldelige kampe mod majoritetsbefolkningen. Også humoren kan bruges som et effektivt våben over for diskrimination:

En af de danske ny-nazister holdt tale på et torv i København.

– Alle ulykker her til lands skyldes jøderne! råbte han ud over pladsen.

– Og cyklisterne, afbrød den eneste tilhører ham, en gammel jøde.

– Hvorfor cyklisterne? skreg ny-nazisten.

– Hvorfor jøderne?

Men handlingerne kan også være rettet indad mod minoriteten selv, og da taler vi om *selvsegregation*, dvs. at minoriteten lukker mere eller mindre af fra majoriteten. Selvsegregation består f.eks. i at drive særlige foreninger og skoler alene for minoritetens medlemmer, eller den kan bestå i at lægge pres på børnene for at undgå, at de gifter sig med medlemmer af majoriteten. De katolske skoler, Adventisternes Privatskole, Carolineskolen (som er en jødisk privatskole) og Den Islami-

ske-Arabiske Skole i Danmark er eksempler på skoler oprettet og drevet af religiøse minoriteter i Danmark.

Diskrimination og selvsegregation er sæt af handlinger, som naturligvis har en vis sammenhæng med de *holdninger*, som majoriteten, henholdsvis minoriteten har. Majoritetens holdninger kan vise sig som *fordomme*, og de udtrykkes ved, at man tillægger minoritetsmedlemmer bestemte egenskaber, karaktertræk eller handlingsmønstre uden anden begrundelse end minoritetstilhørsforholdet: »Fremmedarbejdere tager vores piger«, »Sigøjnerne er tyvagtige«, »Grønlænderne er fordrukne«, »Muslimerne er fanatikere«, »Jøderne er ågerkarle« osv. Det er imidlertid vigtigt at holde sig for øje, at fordomme hos majoriteten ikke behøver at føre til en diskriminerende adfærd. I det hele taget er sammenhængen mellem fordomme og diskrimination så kompleks, at man ikke kan tale om, at det ene er årsag til det andet.

Minoritetens holdninger viser sig f.eks. i form af fordomme om majoriteten: »Skandinaviske piger er løsagtige«, »Danskerne er kolde over for de gamle og spærrer dem inde på alderdomshjem«. Andre holdninger drejer sig om minoriteten selv, dens *gruppeidentifikation*. Gruppeidentifikation betyder ikke alene bevidstheden om at tilhøre en bestemt gruppe (her en religiøs minoritet), men også et positivt ønske herom og en glæde ved at tilhøre gruppen. Hvis minoriteten er under pres på grund af majoritetens diskrimination, ser man ofte, at gruppeidentifikationen styrkes, og man »rykker sammen« for at forsvare sig som gruppe. Dog vil nogle af medlemmerne i stedet søge at forlade gruppen i håbet om at undgå diskrimination. Ingen af reaktionerne på diskrimination sker imidlertid uden følelsesmæssige konflikter for den enkelte.

Hvis diskriminationen ophører, sker det for mange minoriteter, at flertallet af medlemmerne gradvist opgiver at fastholde tilhørsforholdet til minoriteten. Faktisk har mange etablerede minoriteter problemer med fortsat at opretholde taget i minoritetsmedlemmerne i Danmark. Således gifter tre ud af fire unge danske jøder sig med ikke-jøder, og børnene glider som oftest bort fra jødedommen og assimileres ind i den danske majoritetsbefolkning. Det jødiske samfund i Danmark er derfor generelt karakteriseret ved en relativ overvægt af ældre; dog er den lille, stærkt ortodokse menighed (*Machsika Hadas*), der omfatter ca. 200 af de 6000 danske jøder, en undtagelse. Den lille

menigheds medlemmer gifter sig nemlig næsten udelukkende med andre ortodokse jøder, og til trods for dens lidenhed er den derfor langt mindre truet af assimilation end den store menighed i Krystalgade, som det overvældende flertal af danske jøder tilhører.

Etniske grupper og religiøse minoriteter

Begrebet *etnisk gruppe* er centralt hos etnograferne, som traditionelt er dem, der har studeret fremmede folk, og etniske grupper svarer da også ofte til det, man i daglig tale kalder folkeslag eller stammer (det sidste, hvis man taler om folk uden for Europa). Men man skal være opmærksom på, at grænserne mellem forskellige etniske grupper kan være flydende. Det skyldes bl.a., at en etnisk gruppe ikke kan afgrænses af ydre, objektive kriterier alene. Også subjektive kriterier, nemlig gruppens selvforståelse eller *identitet* som gruppe og dens egen afgrænsning over for andre grupper spiller en rolle.

Mange religiøse minoriteter er tillige etniske grupper. Det kan vi se, idet vi kan opdele alle minoriteter i følgende tre grupper på grundlag af den rolle, som netop *religionen* spiller for opfattelsen af dem som minoriteter:

- Minoriteter, som har fælles religion med majoriteten, f.eks. nationale minoriteter og seksuelle minoriteter.
- Etniske minoriteter med egen religion, f.eks. jøder, sikher, hopier. Disse kan lokalt udgøre en majoritet (f.eks. sikherne i Punjab), selv om de er minoriteter i storsamfundet (i eksemplet med sikherne er storsamfundet hele Indien).
- Religiøse minoriteter, som etnisk er fælles med majoriteten, dvs. grupper, hvor tilhængerne især adskiller sig fra majoriteten gennem deres religiøse tilhørsforhold, f.eks. Jehovas Vidner og Scientologi i Danmark.

I studiet af religiøse minoriteter beskæftiger man sig normalt ikke med minoriteter i den første gruppe undtagen i særlige tilfælde. Et typisk eksempel er, at en minoritetsgruppe bruger religionen på en særlig måde til at udtrykke sig eller gøre modstand mod diskrimination, som f.eks. i de sortes kamp mod

racediskriminationen i USA og Sydafrika, hvor præster fra de sorte kirker har påtaget sig politisk lederskab. Et andet eksempel er diskussionen om homosexuelles kirkelige vielse; bøsser og lesbiske vedkommer for så vidt ikke studiet af religiøse minoriteter, men det er på den anden side vedkommende, hvorledes folkekirken forholder sig til et påtrængende minoritetspolitisk problem.

Hvad angår minoriteterne i den næste gruppe, så er etnisk tilhørsforhold og minoritetsreligion to så tæt sammenvævede størrelser, at det er urimeligt at adskille dem. Det er f.eks. indlysende, at en analyse af jødernes identitet i de jødiske minoritetssamfund i Østeuropa før Anden Verdenskrig kun kan ske på forsvarlig måde, hvis man går ud fra den tankestruktur og begrebsverden, som ligger i jødedommen.

Eksempler på minoriteter i den tredje gruppe er ikke alene de kristne sekter i Vesten, men også tilhængerne af de mange nye religiøse og profetiske bevægelser rundt om i hele verden. Der er imidlertid en glidende overgang mellem de to sidste grupper. Som et eksempel kan nævnes sikherne, der oprindeligt opstod som en religiøs bevægelse sidst i 1400-tallet i Nordvestindien, men som i dag må regnes for en etnisk minoritetsgruppe i Indien.

Eksemplet med sikherne illustrerer en ud af i hvert fald fire udviklingsmuligheder for de religiøse minoriteter:

- De forsvinder igen som organisationer betragtet i løbet af forholdsvis kort tid. Det er en skæbne, som faktisk overgår de fleste.
- De udvikler sig efterhånden til store globale religioner og bliver til religiøse majoriteter i et eller flere områder i verden. Det sker som bekendt yderst sjældent.
- De ekspanderer op til et vist punkt, hvorefter de stabiliserer sig. Der sker en afmatning i rekrutteringen gennem mission, men gruppen bliver stort set selvsupplerende ved, at dens medlemmer gifter sig indbyrdes, således at de næste generationers tilhængere næsten alle sammen bliver *født ind* i minoriteten. Gruppen bliver en i talmæssig henseende stabil religiøs minoritet, som f.eks. mormonerne i Danmark.
- De udvikler sig til en etnisk gruppe, dvs. de får ikke blot religionen til fælles, men også sprog og hjemstavn. Et eksempel er de førnævnte sikher; et andet er de sydafrikanske

afrikaanere, som oprindeligt var en religiøs minoritet, nemlig reformerte, som fra midten af 1600-tallet udvandrede til Sydafrika fra især Holland men også fra Frankrig og Tyskland.

Det vil være en typisk religionssociologisk problemstilling at overveje, hvilke generelle betingelser, der skal være til stede, for at en religiøs minoritet udvikler sig i en af de fire retninger. Det skal tilføjes, at den samme religiøse minoritet sagtens kan udvikle sig forskelligt i forskellige dele af verden. F.eks. har flere af de kristne minoritetsgrupper, som mormonerne og Jehovas Vidner, stabiliseret sig i Vesten, mens de ekspanderer andre steder i verden.

Typer af religiøse bevægelser og minoriteter

Tidligt i religionssociologiens historie blev man interesseret i at undersøge forskellene mellem de forskellige kristne retninger. Man forsøgte at se dem i forhold til to yderpunkter på en linje. I den ene ende, mente man, var *kirken*, som så sig selv som alt-omfattende. I den anden ende var *sekten*, der havde skilt sig ud og opfattede sig som den eneste sande vej til frelse for de få udvalgte.

Kirken var en del af samfundet og helt i overensstemmelse med det. Den var til for at alle kunne blive frelst og opfattede sig selv som almindelig eller »katolsk«, altomfattende.

Sekten så man som negativt indstillet overfor samfundet. Den prøvede enten at have så lidt med samfundet at gøre som muligt, eller også at ændre på det. Medlemmerne hørte oftere til de mennesker, som følte sig dårligt eller uretfærdigt behandlet af samfundet.

En sekt vil efter denne opfattelse altid være en religiøs minoritet, men en religiøs minoritet er ikke altid en sekt. For eksempel tilhører katolikkerne i Danmark en universel kirke, der på alle måder passer til beskrivelsen af en kirke, selv om de er en minoritet i Danmark.

Selv om begreberne sekt og kirke hører hjemme i undersøgelser af kristendommen, har religionssociologer prøvet at se

de samme træk hos andre religioner. Det kan dog kun vanskeligt lade sig gøre, måske fordi begreberne er så tæt knyttet til kristendommens særlige forhold. Religionssociologer er derfor blevet mere tilbageholdende med at bruge disse to typer idag.

I det følgende ser vi derfor på nyere klassifikationssystemer og typologier, dvs. på to nyere modeller til brug for studiet af religiøse bevægelser og minoriteters forhold til hinanden og omverdenen.

Wallis' typologi

Den britiske religionssociolog Roy Wallis (1945-1990) undersøgte, hvordan den enkelte religiøse bevægelse forholder sig til omverdenen, altså til majoritetssamfundet. Wallis har opstillet tre forskellige måder, som en religiøs bevægelse kan forholde sig til omverdenen på:

- ☐ Bevægelsen fornægter omverdenen.
Samfundet og dets værdier opfattes som værdiløse eller ligefrem skadelige. Disse bevægelser har ofte en enkelt leder, der anses for at have særlige evner. Dette dækker en bevægelse som ISKCON (Hare Krishna).
- ☐ Bevægelsen bekræfter omverdenen.
Der lægges særlig vægt på at kunne forbedre verden. Som et eksempel kan nævnes Scientologi.
- ☐ Bevægelsen forsøger at tilpasse sig omverdenen.
Bevægelsen opfatter samfundet som ligegyldigt og lægger stor vægt på, at den enkeltes personlige liv skal stimuleres. Som eksempel nævner Wallis nye pinse-bevægelser i USA og Storbritannien.

Roy Wallis' system gør det muligt at foretage en grov opdeling af de religiøse bevægelser, men typologien kan ikke give en mere nuanceret forståelse. Det er for eksempel ikke klart, hvad der menes med "omverdenen". Ud fra én synsvinkel kan pastor Moons bevægelse, Tongil-familien, siges at fornægte den ydre verden, idet den ideelt ønsker, at dens medlemmer bryder helt med verden. På den anden side deltager bevægelsen aktivt i omverdenens økonomiske liv.

Beckfords model

I stedet for at inddele religiøse bevægelser i typer, har den engelske religionssociolog James A. Beckford (1942-) især været interesseret i, hvordan de fungerer i samfundet. For ham er hovedspørgsmålet: Hvad kendetegner de måder, hvorpå medlemmer af nye religiøse bevægelser individuelt og i fællesskab forholder sig til andre mennesker, grupper, institutioner og samfundsmæssige processer?

I midten af 1980'erne stillede han en model op for at få belyst dette spørgsmål. Modellen består af en ydre dimension og en indre dimension. Den ydre dimension er de måder en religiøs bevægelse som helhed ("medlemmerne i fællesskab") kan forholde sig til omverdenen på. Den indre dimension er de enkelte medlemmers ("medlemmerne individuelt") forskellige bindinger til omverdenen og til bevægelsen.

Den ydre dimension

I mange henseender minder Beckfords opdeling af denne dimension om Wallis' typologi, men sigtet er et andet. I stedet for holdninger ser Beckford på bevægelsernes forskellige *tilbud* til mulige tilhængere om en bestemt levevis. Han mener, at et menneske bl.a. er medlem af en religiøs bevægelse, fordi bevægelsens forhold til omverdenen passer med medlemmets.

En enkelt bevægelse kan ifølge Beckford godt på samme tid have tilbud om forskellige måder at leve på og dermed passe til forskellige mennesker. Tyngdepunktet vil dog ofte ligge et bestemt sted, sådan at en bestemt levevis vil være særlig karakteristisk for en bestemt religiøs bevægelse.

Beckford fremhæver tre tilbud: Tilflugt (*refuge*), fornyelse (*reform*) og personlig udvikling (*release*).

Tilflugt vil sige, at bevægelsen tilbyder et sikkert sted, rent fysisk, men også mentalt, hvor tilhængerne er i sikkerhed for den ydre verden. Bevægelsen lægger vægt på de grænser, der skiller de frelste fra de fortabte og de vidende fra de uvidende.

Tilbuddet om *fornyelse* går ud på at bruge de midler, der findes i det bestående samfund, til at ændre det med. De bevægelser, der prioriterer fornyelse særligt højt, prøver at øve aktiv indflydelse på den offentlige mening gennem f.eks. læserbreve, ved at støtte eller deltage i græsrodsbevægelser eller ved at oprette behandlingscentre for sygdomme som alkoholisme eller narkomani.

Personlig udvikling er et tilbud om at befri mennesker fra forhold, der hindrer dem i at udnytte deres fulde personlige potentiale. Visse bevægelser sælger kurser, der for eksempel skal lære mennesker, hvordan de frigør deres indre kræfter i dagligdagen for at blive bedre mennesker eller bedre til deres arbejde. Nogle mennesker er kun interesserede i dette tilbud og kommer i forbindelse med bevægelsen som deltagere i sådanne kurser. En del af disse deltagere bliver måske så senere interesserede i andre sider af bevægelsen.

Den indre dimension

Den indre dimension er de forhold, der angår medlemmerne som individer. Her skelner Beckford mellem fem typer medlemmer: *Frafalden (apostate)*, *støtte (patron)*, *klient (client)*, *tilhænger (adept)* og *hengiven (devotee)*.

Beckford mener, at det medlem, der er gået ud af bevægelsen - den *frafaldne*, også hører med i modellen. En sådan person vil altid senere hen være »tidligere medlem«. Uanset hvilken bevægelse, han eller hun er gået ud af, betragter vedkommende simpelthen bevægelsen og bevægelsens medlemmer med andre øjne end udenforstående.

En bevægelses *støtter* behøver ikke officielt at være tilsluttet bevægelsen og kan måske heller ikke tænke sig at blive det, men støtterne er af forskellige grunde villige til at yde bevægelsen økonomisk eller moralsk støtte, eksempelvis ved at yde økonomiske bidrag eller skrive læserbreve, kronikker eller lignende til støtte for bevægelsen. Af den grund hører de, ifølge Beckford, med til medlemsskaren. For eksempel kan indiske familier, der er bosat i vesten, nu og da ses som støtter af ISKCON og andre religiøse bevægelser med kulturelle rødder i Indien.

En *klient* er ifølge Beckford det medlem, som kommer til en religiøs bevægelse med det formål at søge visdom, terapi, venskab eller lignende. Klienten regner ikke nødvendigvis med, at forbindelsen til bevægelsen skal ændre hans eller hendes privatliv afgørende. Alligevel tager klienten forbindelsen med religionen alvorligt, og selv om forbindelsen kan være løs, har bevægelsen dog muligheder for at udøve nogen indflydelse på klienten. En klient kan være en person, der deltager i et kursus hos Scientologi eller en anden bevægelse.

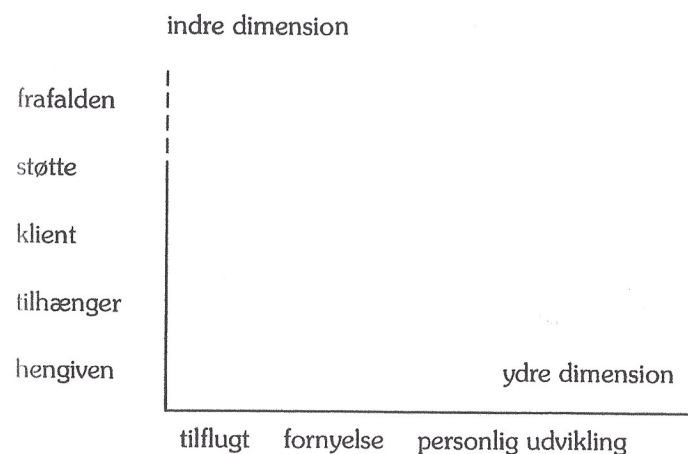
Tilhænger er betegnelsen for det medlem, der i høj grad ret-

ter sit liv ind efter bevægelsen og i hovedsagen omgås andre medlemmer. Tilhængerer er dog også, i hvert fald i perioder, optaget af familie-, venskabs- eller kærlighedsforhold uden for bevægelsen. Vedkommende går helt og fuldt ind for bevægelsens værdisystem, men kan måske ikke selv leve efter de normer, som kræves praktiseret. Tilhængerer bor uden for bevægelsen og har sin egen privatøkonomi, selv om han eller hun opretholder en tæt daglig eller ugentlig kontakt med bevægelsen. Bevægelsen har kun indflydelse på en del af tilhængerens tilværelse. Et medlem af Ahmadiyya-bevægelsen, der kommer fast til bønner hver fredag og til de øvrige højtider og i øvrigt lever i overensstemmelse med bevægelsens forskrifter, er et eksempel på en tilhænger. Det skal fremhæves, at adskillige religiøse bevægelser ikke forventer mere end dette af de allerfleste af deres medlemmer.

Bevægelsen har så godt som ubegrænset autoritet i forhold til den *hengivne* i de fleste af livets forhold. Han eller hun bruger al sin energi på at fremme sin bevægelses værdier og lære. Den hengivne bor sammen med andre medlemmer og har så lidt som muligt at gøre med folk, der ikke er medlemmer. Den hengivnes økonomiske liv er afhængigt af bevægelsens økonomi som helhed, og det forventes ofte af de hengivne, at de ikke har nogen privat ejendom. En hengiven kunne for eksempel være et medlem af Scientologis Sea Organisation.

I skemaform ser Beckfords model eller begrebsramme ud som nedenfor. Der er sammenhæng mellem de tilbud som en bestemt bevægelse mener er vigtigst, og den slags medlemmer, den har flest af. En religion, der især tilbyder tilflugt, vil i højere grad stille krav om fuldt engagement og ophævelse af forbindelser med omverdenen, end en bevægelse, der især tilbyder personlig udvikling, der jo netop skal bruges i dagligdagen uden for bevægelsen.

Modellen kan bruges til at undersøge religiøse bevægelsers samspil med omverdenen, både med hensyn til det tilbud, de giver, og med hensyn til hvilken type medlemmer, de appellerer til.

En bevægelse som ISKCON er opbygget med klostre, som bebos af munke og nonner. Tyngdepunktet ligger på tilflugt, og medlemmerne i klostret er hengivne. Dette må dog ikke skygge for, at der findes mennesker uden for klostrene, der prøver at efterleve mange af de krav, bevægelsen stiller, og at disse mennesker deltager trofast i bevægelsens søndagsfester. De ville altså kunne beskrives som tilhængere. Det, de får ud af kontakten med bevægelsen, kan især være personlig udvikling, men de kan også arbejde for fornyelse ud fra den betragtning, at verden ville blive bedre, hvis flere opførte sig som dem. Klienter er også en del af ISKCONs medlemmer. Det er f.eks. de mennesker, som køber de bøger eller billeder, bevægelsen sælger. Bidrag fra de mennesker, der kan beskrives som støtter, udgør endelig en del af det økonomiske grundlag for ISKCON.

I modsætning til ISKCON står f.eks. Ahmadiyya-bevægelsen. Den tilbyder praktisk taget ikke tilflugt, og kun få medlemmer, om overhovedet nogen, kan ses som hengivne. Til gengæld er de fleste tilhængere. Det tilbud, bevægelsen giver, er fornyelse af verden og personlig udvikling. Ahmadiyya har kun få eller ingen klienter. De medlemmer, som sjældent benytter moskeen, men som indsender deres kontingent, kan man betragte som støtter.